

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

2010 juli 20

Intervju med Rolf Månsson om jordbruket på Ingmarsö. Intervjuare, Anna Koffman

Jag är uppväxt med jordbruket och jag har ända sedan jag var liten tyckt att det var självklart att jag skulle syssla med jordbruket. Jag gillar det här och jag har aldrig ångrat mitt livsval trots att det är arbetsamt och inte lönsamt. Jordbruksstöden hjälper upp den ekonomiska situationen något och jag förstår att bidragen är nödvändiga. Innan jag träffade Sivan sökte jag inget jordbruksstöd för jag är egentligen emot att jag som bonde ska få bidrag. Jag skulle vilja att avkastningen på köttet var bättre så att man slapp beroendet av bidrag. Djurhållningen och brukandet av jorden skapar ett öppet landskap som många drar nytta och njuter av, ofta utan att veta hur mycket arbete som ligger bakom.

På 1950-talet var det utöver Södergården som brukades av morbror Gustav och morfar Viktor Ekroth, en rad andra gårdar med djur; August och Viktoria Johansson på Norrgården, Bergmans, Andersson i Båtdraget, Folke Karlson vid Södra, Viktor Andersson på Fridhem, Gösta Norenvik i Norsviken, Birger Björklund på Strömsäng. Lasse Ljungberg hade också djur. Utöver gårdarna hade nästan varje hushåll en egen ko för mjölk till husbehov och en gris som man slaktade till julen. Alla skördade eget hö till den där kon. Alla slog backar och dikeskanter och allt som det gick att få foder från. En jämförelse med början av 1970-talet visar en annan bild. Då var det bara jag, Kjell Anderson (Torstens pappa) i Båtdraget och Börje Jansson på Brottö. Börje arrenderade en del av Kjells marker när han hade slutat med djur på 1970-talet.

Djuren på gårdarna var mjölkor och draghästar. Kalvar födde man bara upp som gödkalvar i 3 månader sedan skickade man dem till slakt. Man hade inte kött djur på den tiden. En del hade några får också. De flesta av gårdarna hade 2-3 mjölkkor förutom Båtdraget som hade 6-7 st. Det blir över 20 kor på gårdarna om man summerar. Jag har inte i huvudet hur många kor hushållen hade tillsammans. Men det kan mycket väl ha varit över 30 kor på Ingmarsö på den tiden om man räknar både gårdarna och hushållen som hade en ko för husbehov. Dessutom fanns det 7-8 draghästar på ön på 1950-talet. De gårdar som hade upp till 3 kor fick avsättning för mjölken på ön. Båtdraget som hade uppemot 7 kor skickade sin mjölk till stan.

På den här tiden betade djuren även i skogen, annars hade betet inte räckt. På åkrarna måste man skörda hö och säd till vinterfoder. Vi hade ju betesmark på Lökholmen på den tiden vi ägde mark där. Kor gick på Kålgårdsön, vid Gistudden och på betesholmar. Korna behövde mjölkas morgon och kväll. Man fick ro ut eller åka motorbåt. Viktoria Johansson på Norrgården rodde över Stora Kastet till sina kor

på Kålgårdsön varje dag och mjölkade och bar mjölkspannarna från Stora Kastet till Norrgården.

I gränserna mellan olika skiften var det stängsel för att djuren inte skulle beta på någon annans mark. Det var stengärdesgårdar och vanliga var även sådana där trästängsel med slanor som var vanligt förr. Sedan blev det taggråd. Den kom på 1950-talet.

På 1950-talet var det växelbruk, 3 år vall och 2 år havre, precis som jag har idag. Men de som bara hade en ko hade bara hö på ängarna som de slog själva. De slog sin äng med lie. Vi som hade häst vi körde ju med slåttermaskin. 1951 på hösten kom den första traktorn till Ingmarsö. Det var en bolagstraktor med 6 delägare, 5 från Ingmarsö och en från Brottö, Harry Jansson, Matts farfar. Det var en sensationen.

Undan för undan skaffade vi på Södergården mer redskap som passade till traktorn istället för till häst. Det vart mer modernare grejor sedan. Men jag har varit med om att skära säd med lie och handbundet också. Vi skaffade en självavläggare som man hade till slätterkniven till hästen. Den gjorde lagom stora kärvar som man tippade av. Sedan fick man gå och handbinda. Men sedan skaffade vi självbindare efter traktorn som gjorde färdiga kärvar. Nästa grej som underlättade var skördetröskan. 1978 köpte jag den första skördetröskan. Den besparade mycket tid. Man behövde inte ta in säden. Det var bara att tröska och köra hem säden på torken. Säden hamnar i tank på tröskan och när tanken är full töms säden i vagnen. När man kommer hem töms vagnen in på torken. Förut skulle man torka säden i kärvarna på åkern och sedan tröska på logen. Halmen skulle skottas ut och sedan skulle man ta in den igen. När man fick skördetröskan gick det mycket snabbare att få in säden.

Jag är intresserad av maskiner, men det är små traktorer jag har jämfört med stora 20-tonsbjässar som finns på fastlandet. Man kan säga att de maskiner och redskap jag använder i jordbruket har ändrats och effektiviserat mitt arbete under de 50 år jag drivit jordbruk. Men själva jordbruket med odling av vall och havre åt korna har inte ändrats mycket. Mjölkkor har bytts ut mot köttkor men det mesta är sig likt.

Några åkrar har jag lagt igen dikena i så att det har blivit en åker istället för tre. Annars är åkrarna nästan precis som de har varit förut. På 1950-talet brukade Södergården ungefär 3,5 hektar som födde våra djur. Vi hade 3 kor som mest kommer jag ihåg när jag var grabb. En häst och en tjur. Den tjuren betäckte alla kor här runtomkring.

Idag när det är ett jordbruk på Ingmarsö har jag har ca 18 hektar åker och betesmark i jordbruksblock som jag får jordbruksstöd för. Sedan är det några hektar till jag brukar utan att söka jordbruksstöd. Jag slår det mesta av min vall strax efter midsommar och då är det några veckor med intensivt arbete med höskörd. Men förr slog man senare. Man har ju börjat skörda hö tidigare och tidigare. Det blir ju mer näringsrikt hö då. Jag gör både ensilage och torrt hö. I år skördade jag 722 höbalar och 205 ensilage. Som mest har jag skördat 1200 höbalar och ensilage. Jag är självförsörjande på foder och säljer inget. Lite spannmål har jag köpt ibland till utsäde men oftast tar jag utsädet till havren från min egen skörd. Har det varit ett dåligt år för spannmål så får djuren mindre spannmål. Det lönar sig inte att köpa.

Just nu har jag 13 köttdjur. Men jag har haft 21 st som mest. Om jag skulle använda konstgödsel skulle jag kunna föda mer djur på samma areal. Jag har aldrig använt bekämpningsmedel. Lite konstgödsel men det är inte mycket. Det var för att förbättra åkrarna som jag tar hö på som jag en tid hade lite konstgödsel. Lite kalksaltpeter, men ytterst lite. Sist jag använde det var 6 år sedan. På 1960-talet hade jag betat utsäde. Då betades säden med kvicksilver för att ta kål på svampsjukdomar. Det var obehagligt att hålla på med. Idag funkar det ju bra ändå utan konstgödsel och bekämpningsmedel.

Korna släpps på bete efter vintern någon gång i maj beroende på växtligheten. Sedan går de ute ända till oktober. Då är det efterbete på slåttervallarna. Jag har bara vårsådd. Förhållandena är inte lämpliga för höstsådd. När jag kört vall tre år och går över till säd så brukar det inte var problem med ogräs. Det enda ogräs som det brukar vara är vitrot. Vallen kväver ju tistel och annat ogräs. Men efter första året kommer det ju ogräs från frön i marken när man sår säd. Havre och vall används till foder.

När jag var grabb odlade de foderrovor till djuren. En del odlade lite ärtor både till husbehov och foder. På åkrarna odlades förutom havre även vete och korn. Korn har även jag odlat. Förut odlade jag mycket mer potatis. Jag hade potatis till avsalu. Det var 15-20 år sedan jag odlade potatis att sälja. Nu är det bara husbehov. Det gick åt mycket åkermark till jordgubbsodlingar. Vi hade inte så mycket jordgubbar men Gösta, Eskil och Birger hade mycket jordgubbar. Man odlade jordgubbar på samma åker i tre år tror jag. Sedan flyttades nya plantor till en annan åker. Jag minns prämen, den hette Vesta, som kom varje kväll och transporterade jordgubbarna till stan. På 1960-talet började jordgubbarna försvinna.

Jag vet inte varför vallmo och blåklint försvunnit från åkrarna. Det var så vanligt när jag var grabb. Blåklinten och vallmon försvann på 1960-talet. Jag vet inte om fröna fanns i utsädet och grodde efter sådd eller om de överlevt i jorden. Förr hade vi ju lite åkermark och det hände det ibland att vi var tvungna att köpa utsäde och det utsädet var ju förstås rent från ogräs. Skördetröskan jag har nu den sprider mycket ogräs. Ogräsfröna blåses ut på backen.

Om jag jämför landskapet med åkerlappar med när jag var grabb så är det inte så stor skillnad. Jag känner igen mig. Några åkrar längre från byn har växt igen men inte många. Det är Kvarnängen och Kvarnkärret på Norrgården som Bror Bergman plöjde sista gången i början av 1960-talet. Vid Östergärde nere vid Storträsk där soptunnan står vid vägen plöjde jag sista gången 1963 och nu står alarna höga där. Första gårdet bakom stugbyn, vid holmen längst ned vid Storträsk står också en massa alar. Där körde vi ända ned till vassen förut. Men det är ju för att vattenståndet är för högt i Storträsk nu. Bakom Lurkan fanns en åker som är helt igenväxt nu. På Kålgårdsön fanns också åkrar förr i tiden, Mjölkvallen, Skummelvass, Långkärret och Nyängen. Före min tid fanns åkrar på Fridhems skifte på Kålgårdsön. På Långvarpet, på skiftet vid Stora Kastet, plöjde min morbror Gustav på 1950-talet och sådde havre och sista höet bärgades där 1959. Men annars har inte åkrarna ändrats så mycket inte. Alkärret vid Femsund där Per-Erik ska röja, där var det gräsbevuxen betesmark när jag var grabb. Det var Kjell Anderssons mjölkkor som betade. Strandskogen kalhöggs i början av 1940-talet för att det behövdes ny betesmark. Så ont om betesmark var det då. Harald och Mauritz hjälpte Ragnar att avverka där. Vi hade

mark på Gistudden och våra kor gick i vassen och betade till 1961. Den fina strandängen vid berghällen mot Henriksfladen är på min mark och där minns jag att korna betade. Gösta Norenvik hade skiftet på Brännängen som ligger på höger sida när man är på väg till Blombergs, där det växer lövskog nu. Det var öppen betesmark med enstaka träd på 1950-talet. Det är ett långssträckt skifte som går ändra från Henriksfladen över Trötta bens backe och till Storträsk. Lasse Ljungberg plöjde vid Mårtens Svedja på 1950-talet. Han hade hö, säd och potatis. 1959 lade han av med djuren och började med båtar.

Jag vet att man tog mycket vass för i tiden och torkade som foder. Det behövdes när fodret på åkrarna inte räckte till. Men det är längre tillbaka. Jag har inga egna minnesbilder av vasslätter. Däremot minns jag att djuren gick ju och beta i vasstränderna.

Mjölkkorna började försvinna från gårdarna på 1950-talet. Det var lönsammare att odla jordgubbar. Jag gick över från mjölkkor till köttkor i början av 1990-talet.

På 1950-talet gjordes de sista avverkningarna för ved till Stockholm. Det var meterved, kallad bryggved. Tidigare gick mycket bryggved till kakelugnarna i Stockholm. Vi avverkade 1949 på Galgberget. Jag minns att jag var med morfar och högg. Jag var ju inte gammal då. Vi fick inte hugga hur som helst. Det var en skogvaktare som kom ut och bleckade träden som vi skulle ta. Så var det fast det var vår mark. Man tog olika trädslag inte bara furu. Och så var det skogsbete förstås så skogen var glesare både p.g.a. bete och huggningar.

Förutom allt jag lärt mig genom att vara med min morbror och morfar så har jag alltid gillat att läsa jordbrukslitteratur för att lära mig nya saker. Nu har jag köpt en ny vallblandning med luzern i. Man blandar bakteriekultur med luzernfrö innan sådd. Det har jag aldrig provat förut. Det ska bli spännande.

Min vision av Ingmarsö om 50 år är att åkrarna är brukade och landskapet öppet som idag. Men jag tror ingen kommer bedriva det jordbruk jag bedriver. Det är för tungt och olönsamt och Ingmarsös landskap kommer nog förändras. En bonde från Norrtälje sa till mig att han var imponerad att jag orkade plöja alla små åkergipar. Jag skulle önska att det var lite större och mer lättbrukade marker men jag skulle inte vilja arbeta på de stora gårdarna med 100-tals och kanske 1000-tals kor som det är på slättbygden. Det verkar så opersonligt.